

**Ефективність розвитку галузі садівництва
Тупчій О.С., аспірант^{*}
Уманський національний університет садівництва**

Постановка проблеми. Реформування АПК України внесло свої корективи у розвиток однієї з важливих галузей сільського господарства галузі садівництва, викликавши при цьому низку невирішених проблем. Головною проблемою є найвищий, у порівнянні з іншими галузями, рівень капіталовкладень, основна частка яких припадає на початковий етап створення насаджень. У подальшому специфіка технологій догляду, коли основна маса робіт потребує ручної праці і великої кількості кваліфікованих працівників, значно ускладнила вирощування плодкових культур. Технологічна складність вирощування багаторічних культур, великий ризик форс-мажорних обставин, пов'язаних з кліматичними умовами різних регіонів України, призвели до значного скорочення площ під плодовими культурами.

Вирощуванням плодоягідних насаджень займаються на всій території України, але одним із провідних центрів розвитку садівництва є Лісостепова зона, зокрема Вінницька область, яка цілковито репрезентує Лісостеп, оскільки на сільськогосподарські підприємства області нині припадає 25,9 % загального обсягу виробництва плодів та ягід. Садівництво Вінницької області об'єднує виробництво, плодопереробну галузь та спеціалізовану систему збуту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням розвитку галузі садівництва в Україні та проблемам ефективного її функціонування в ринкових умовах присвячені роботи О.Ю. Єрмакова, О.М. Шестопаля, А.І. Шумейко, В.А. Рудьова, П.Ф. Дуброви, В.В. Юрчишина, І.І. Лукінова, М.М. Артеменка, І.І. Червена, Д.Ф. Харківського. Однак особливості та тенденції сучасних змін у розвитку садівництва актуалізують дослідження

^{*} Науковий керівник – Ю.О. Нестерчук, доктор економічних наук, професор

комплексу питань щодо посилення впливу економічних важелів на функціонування та розвиток галузі.

Формулювання цілей статті. Метою статті є визначення тенденцій розвитку галузі садівництва у Вінницькій області та оцінка основних показників її економічної ефективності, а також обґрунтування напрямів подальшого розвитку галузі. Для проведення досліджень використано статистично-економічний, монографічний методи, прийоми порівняння та графічний.

Виклад основного матеріалу дослідження. Галузь садівництва для Вінниччини здавна є традиційним і ефективним напрямом сільськогосподарського виробництва, який при належному рівні інвестування може повністю забезпечувати внутрішній споживчий ринок плодоягідної продукції та створення міжрегіональних і експортних фондів.

Садівництво Вінниччини має усі підстави для ефективного розвитку: значні площі насаджень, сприятливі природно-кліматичні умови, багатий досвід. Вінницька область традиційно займає лідируючі позиції щодо вирощування продукції садівництва, оскільки тут зосереджено 9,72 % плодоягідних насаджень та виробляється близько 10,83 % плодів та ягід.

Садівництво Вінницької області протягом останніх років характеризується зменшенням площ під садами з 31,5 тис. га у 2000 р. до 21,7 у 2010 р., в т.ч. у сільськогосподарських підприємствах площа насаджень зменшилась на 14,5 тис. га, тоді як в господарствах населення спостерігається їх збільшення на 4,7 тис. га. Одночасно підвищується урожайність плодкових культур майже у 4 рази за рахунок збільшення частки інтенсивних садів та технологічних змін. Якщо у 2000 р. цей показник становив 23,1 ц/га, то у 2010 р. він збільшився до 87,2 ц/га, що обумовило збільшення валового збору плодів і ягід, який відповідно становив 72,9 й 189,2 тис. тонн (табл. 1). Щодо господарств населення, то

ріст урожайності плодів та ягід досягається за значних витрат ручної праці, що можливо лише на невеликих площах.

Таблиця 1. Динаміка виробництва плодоягідних культур в усіх категоріях господарств Вінницької області*

Роки	Всі категорії господарств			Сільськогосподарські підприємства			Господарства населення		
	площа насаджень, тис. га	валовий збір, тис. т	урожайність, ц/га	площа насаджень, тис. га	валовий збір, тис. т	урожайність, ц/га	площа насаджень, тис. га	валовий збір, тис. т	урожайність, ц/га
2000	31,5	72,9	23,1	26	32,1	12,3	5,5	40,8	74,2
2005	21,9	184,9	84,4	14,8	43,1	29,1	7,1	141,8	199,7
2006	20,6	153,3	74,4	13,5	43,1	31,9	7,1	110,2	155,2
2007	21,8	207,6	95,2	13,3	72,1	54,2	8,5	135,5	159,4
2008	21,7	162,3	74,8	12,6	86,8	68,9	9,1	75,5	83,0
2009	21,9	213	97,3	12,1	94,9	78,4	9,8	118,1	120,5
2010	21,7	189,2	87,2	11,5	95	82,6	10,2	94,2	92,4

*Розраховано з використанням [3, с. 41-43]

Найважливішим напрямом розвитку садівництва є подальше зростання обсягів виробництва плодоягідної продукції підприємствами всіх форм власності із застосуванням інтенсивних технологій, науково-обґрунтованих та інтегрованих систем захисту насаджень від хвороб та шкідників. На сьогодні перешкодами є відсутність достатніх обсягів інвестицій у створенні нових інтенсивних садів, та рівень державної підтримки розвитку галузі садівництва.

В галузі садівництва особлива увага приділяється забезпеченню високої економічної ефективності виробництва, суть якої полягає в одержанні максимального ефекту за умов раціонального способу господарської діяльності при комплексній збалансованості наявних ресурсів. Результативність з економічної точки зору проявляється не лише в отриманні прибутку та у зростанні продуктивності праці, а й у збільшенні обсягів виробництва, підвищення конкурентоспроможності продукції. Для садівницьких підприємств критерієм господарського економічного ефекту є максимізація прибутку, а змістом критерію економічної ефективності – отримання максимального прибутку при

найменших витратах, тобто відношення прибутку до собівартості продукції або рентабельність [1]. Визначення показників економічної ефективності виробництва продукції садівництва дозволяє встановити результативність функціонування галузі та рівень окупності понесених виробничих витрат. Динаміка показників економічної ефективності виробництва, що наведені в таблиці 2, відображає економічний стан садівництва Вінницької області. За даними сільськогосподарських підприємств виробництво плодів є ефективним. За наведений період лише 2001 р. був несприятливим для плодівництва: підприємства отримали збитки, розмір яких склав 155,58 грн на 1 га плодівих насаджень внаслідок низького рівня врожайності (14,3 ц/га) та значних витрат на її досягнення (602,13 грн на 1 га). Основною передумовою високої продуктивності плодівих насаджень (22,5–80,6 ц/га) у 2002–2010 рр. було застосування інтенсивних технологій та належне ресурсне і фінансове забезпечення галузі, виробничі витрати на 1 га коливались в межах 504,03 – 7410,64 тис. грн. Завдяки цьому найбільший прибуток на 1 га підприємства отримали у 2010 р. – 4297,47 грн, а рівень рентабельності досяг 47,8 %.

Таблиця 2. Ефективність виробництва плодів у сільськогосподарських підприємствах Вінницької області*

Роки	Валовий збір, тис. ц	Урожайність ц/га	Собівартість, тис. грн	Чистий дохід (виручено), тис. грн	Прибуток (збиток), всього, тис. грн	Прибуток на 1 га, грн	Рівень рентабельності (збитковості), %
2001	181,69	14,3	7647	5670,2	-1976,8	-155,58	-25,9
2002	430,02	22,5	9627	13028	3401	117,95	35,3
2003	727,07	76,7	14441,6	16303	1861,4	196,37	12,9
2004	379,87	63,4	19692,5	20007,9	315,4	52,64	1,6
2005	380,43	44,1	22632,7	29244,7	6612	766,43	29,2
2006	387,06	43,1	27555,6	39253,5	11697,9	1323,7	42,5
2007	659,3	54,22	44261,5	76975,5	23457,9	1517,9	43,8
2008	831,31	69,18	54272	79551,9	12476	460,4	18,6
2009	927,83	78,76	65283,9	89882,7	13558,6	1150,98	17,8
2010	909,22	80,6	83740,1	149850,9	48475,5	4297,47	47,8

*Розраховано з використанням [3, с. 154, 166; 4]

Фактори, що впливають на ефективність виробництва продукції садівництва, численні та різноманітні. Більшість з них залежать від діяльності підприємств і тісно пов'язані з технологією та організацією виробництва, використанням виробничих ресурсів, впровадженням досягнень НТП. Прибутковість залежить від розмірів грошової виручки за продану продукцію та витрат на її виробництво та реалізацію. Водночас, величина (розмір) виручки знаходиться у тісній залежності від кількості виробленої та реалізованої плодючої продукції, тобто від рівня товарності. В садівницьких господарствах рівень товарності плодючої продукції, за розрахунками науковців і практиків, повинен становити не менше 98 % [2]. Як видно з даних, наведених на рис. 1, сільськогосподарськими підприємствами Вінницької області у 2000 р. реалізовано 87 % виробленої продукції, а близько 4,1 т залишилось у господарствах. В наступні роки рівень товарності садівницької продукції в регіоні поступово збільшувався і у 2009 р. досяг 94 %. У 2010 р. спостерігається зниження цього показника до 88%.

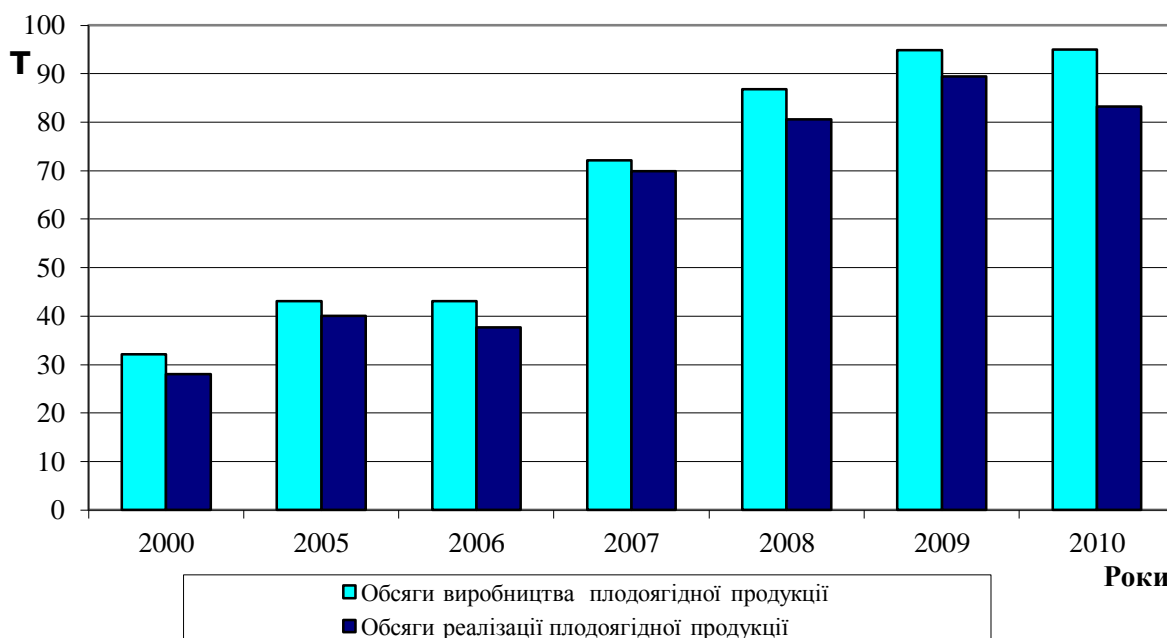

Рис. 1. Обсяги виробництва та реалізації плодючої продукції сільськогосподарськими підприємствами Вінницької області

Для розвитку галузі садівництва, маючи сприятливі природно-кліматичні умови, першочерговим завданням є збільшення виробництва

плодоягідної продукції з 1 га насаджень, поліпшення їх якості та розвиток ринкового механізму господарювання. Шляхами такого розвитку є обґрунтований вибір напрямів виробництва, насамперед, оптимізація сировинних зон плодопереробних підприємств та їх цехів, поширення пересувних пунктів первинної переробки продукції, створення сировинних садів у зонах існуючих великих плодоконсервних заводів, впровадження у виробництво автоматичних блочно-комплексних ліній та цехів невеликої та середньої потужності, розробка і впровадження нових технологій з використанням сучасних фізико-хімічних і біологічних методів для виготовлення продуктів з пониженим вмістом цукру без застосування хімічних компонентів і консервантів.

Висновки. Для успішного функціонування садівницьких підприємств Вінницької області необхідно відновлювати, стабілізувати та нарощувати обсяги виробництва плодоягідної продукції, сприяти зайнятості трудових ресурсів, зміцнювати виробничий потенціал, розвивати ринковий механізм господарювання, вдосконалювати прогресивні форми організації праці й виробництва. Таким чином будуть створені відповідні організаційно-економічні умови для плодоягідного виробництва і забезпечення на цій основі високоефективного ведення галузі. Оскільки виробництво продукції садівництва має сезонний характер, фінансування діяльності садівничих підприємств за рахунок лише власних коштів не завжди є можливим. В такому випадку покращити фінансовий стан можливо через залучення короткострокових та довгострокових кредитів, величина та дієвість яких залежать від кредитної політики держави.

Бібліографічний список: 1. Карпенко А.С. Критерії економічної ефективності сільськогосподарських підприємств / А.С. Карпенко / Науковий вісник СНАУ. – 2010. – Вип. 82. – С. 110-112. 2. Пилипчинець Л.Ф. До проблеми функціонування ринку плодоягідної продукції в регіоні

/ Л.Ф. Пилипчинець / Науковий вісник НАУ. – 2006. – Вип. 97. – С. 164-167. 3. Сільське господарство Вінниччини за 2010 рік / [за ред. С.В. Рибалко]. – Вінниця: Головне управління статистики у Вінницькій області, 2011. – 302 с. 4. Чорнодон В. Парадигма ефективного розвитку садівництва Вінниччини / В. Чорнодон / Економічний аналіз. – 2010. – В. 5. – С. 211-216.

О.С. Тупчий. Эффективность развития отрасли садоводства. В статье проведен анализ основных тенденций производства плодовой и ягодной продукции в разных категориях хозяйств региона, произведена оценка экономической эффективности садоводства и обоснованы направления усовершенствования деятельности садоводческих хозяйств.

O.S.Tupchiy. Economic efficiency of gardening products. The basic tendencies of production of fruit and berry production in various agricultural enterprises was characterized in the article. The evaluation of the economic efficiency of gardening Vinnytsia region and the main trends of perfection of farms.